

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

του Γεωργίου Χατζηχρόνογλου

«Ημείς δε ου τούτων φροντίζομεν
αλλά τ' αληθές ζητούμεν».

Πλάτων

Η «**γιγαντομαχία... περί της ουσίας**» που μιλάει ο Πλάτωνας στο «**Σοφιστή**», αναφερόμενος στο πριν απ' αυτόν φιλοσοφικό κίνημα, είναι πλέον κοινός τόπος και γίνεται λόγος για «**αμφισβήτησιν περί της ουσίας**», για «**ορίζειν**», βία, διάθραυση, «**άπλετον... μάχη**», για «**λόγο περί ης τίθεται της ουσίας**».

Αυτά αναφέρει ο Καθηγητής Φιλοσοφίας κ. **Γεώργιος Δ. Φαράντος** στο βιβλίο του «**Θεωρία της απάτης και το πρόβλημα της Ιδεολογίας**». Πιο κάτω αναφέρει:

Ο διάλογος... πηγάζει μέσα από έναν αγωνιστικό λόγο και αφορά τη διαλεκτική της ζήτησης και εύρεσης. Ο διάλογος... αρχίζει μέσα στον ορίζοντα της «**δόξας**», την οποία τελικά υπερβαίνει και μεταβάλλει σε ορίζοντα της γνώσης. Ο διάλογος αυτός δεν αφορά «**άνοιγμα**» για συνεννόηση και συμφωνία ή για επίτευξη καθημερινών... στόχων... Ο φιλόσοφος συζητάει με «**μωρούς**» και «**έξυπνους**», με «**παντογνώστες**» και «**αιωρούμενους διανοητές**» με «**απολιθωμένα στραβόξυλα**» της ισχυρογνωμοσύνης και με εγκυμονούντες τη γνώση φιλομαθείς... Ο διάλογος και η διαλεκτική της σκέψης είναι **επαναστατική πράξη**, ενάντια στη θεσμοποίηση του τυχαίου, η ζήτηση και ανακάλυψη του αληθινού, του δικαίου... Η διαλεκτική συστηματοποίηση της κρίσης, αυτό είναι το κέντρο της γιγαντομαχίας περί της ουσίας κατά τον Πλάτωνα.

Το παρόν πόνημα του ξεχωριστού φίλου **Βασίλη Κατσιφή**, κάνει πράξη αυτό ακριβώς. «**Η διαλεκτική της σκέψης είναι επαναστατική πράξη, ζήτηση και ανακάλυψη του αληθινού, του δικαίου**»... Πάνω από πρόσωπα και καταστάσεις, γνωριμίες, συμπάθειες και αντιπάθειες, πέρα και μακριά από ιδιοτέλεια, στενοκεφαλιά, υπολογισμό και εγωπάθεια, εισέρχεται αγωνιστικά, ολόψυχα, επαναστατικά, δυναμικά με θάρρος και παρρησία στο διάλογο για το «**αληθές**» και επί της ουσίας της μουσικής μας. Ψάχνει εναγώνια να ξεπεράσει το «**φαίνεσθαι**» παρακάμπει τη «**δόξα**» και κατευθύνεται στην ουσία του θέματος. Ποια είναι η δόξα και ποια η γνώση; Ποια η αλήθεια και ποιο το ψεύδος;

Βασικό ερώτημα μιας θεωρητικής τοπολογίας, όπως αυτό εμφανίζεται ξεκάθαρα στην κινητικότητα και την βήμα-βήμα πορεία της σκέψης του **Β. Κατσιφή**, αφορά «**τη γένεση της αλήθειας και τη γένεση ή την πηγή του λάθους**». Ακριβώς αυτό κάνει. Ασκεί κριτική του λάθους, ψάχνοντας να ανακαλύψει την πηγή του, μέσα στα γραπτά κείμενα, προφορικές παραδόσεις, βιώματα μιας ζωής δικιάς του και «**του παραγωγού του λάθους**», βλέποντας να ανατρέπονται μουσικές παραδόσεις από «**παντογνώστες**», «**στραβοξυλιές**» και ισχυρογνωμοσύνες.

Στην προκειμένη περίπτωση συ-ζητούμε για διαφορετικές αντιλήψεις ενός και του αυτού μουσικού φαινομένου, τις οποίες θα χαρακτηρίζα: άποψη των καινοφανών μουσικολόγων - ερευνητών απ' ενός και άποψη της ρέουσας λαϊκής εκκλησιαστικής παράδοσης απ' ετέρου. Η δεύτερη άποψη την οποία εκφράζει ο κ. **Β. Κατσιφής** βρίσκει σύμφωνο κι εμάς και την συντριπτική πλειοψηφία των «**μάχιμων**» ιεροψαλτών του αναλογίου της πατρίδας μας, ιδιαίτερα

των μουσικά μη μορφωμένων ιεροψαλτών της ελληνικής υπαίθρου, που ψάλλουν «**κατά πώς άκουσαν από τον προκάτοχο τους**» αλλά και την παράδοση του **Πατριαρχείου Κων/πόλεως**. Την πρώτη άποψη εκφράζει ο **Σ. Καράς** και οι υποστηρικτές του. Ο **Σ. Καράς** για να καταγράψει παραδοσιακά τραγούδια, άκουγε τους γέρους, που κρατούσαν πιο πιστά την παράδοση και τα παλιά ακούσματα, όντας λιγότερο επηρεασμένοι από το ραδιόφωνο (και τώρα την τηλεόραση). Σωστά κι επιστημονικά έπραττε. Αυτή είναι η πάγια τακτική των λαογράφων-ερευνητών για να είναι έγκυρα κι αξιόπιστα τα ερευνητικά πρωτόκολλα της μελέτης τους.

Αυτό το κεφαλαιώδους σημασίας «**φίλτρο**» της έρευνας δεν το χρησιμοποίησε στη Βυζαντινή Μουσική, φτάνοντας έτσι στο επιεικώς αφελές συμπέρασμα: «**όλοι οι ψάλτες ψάλλουν λάθος**». Ενώ αυτός «**κατέχει την προ του 1814 παράδοση της μουσικής μας και την επανέφερε το 1973**». Αυτό ελέγχθη και κατεγράφη από μαθητή του σε Κρατικό Ραδιόφωνο. Και βέβαια, η άποψη αυτή αυτοκαταρρίπτεται, εξ ορισμού. Η παρά-δοση «**δίδεται παρά**», πλησίον, δίπλα, κοντά, πρόσωπο με πρόσωπο, χνώτο με χνώτο. Δεν ανακαλύπτεται, δεν είναι αποτέλεσμα ιστορικής έρευνας, είναι βίωμα που ρέει και υπάρχει «**νυν και αεί καί εις τους αιώνες των αιώνων**» καί μεταβιβάζεται, δε διακόπτεται. Βεβαίως διαφοροποιείται η παράδοση, μεταμορφώνεται, μετουσιώνεται, προσαρμόζεται, εξωραϊζεται, μεταλλάσσεται, μετατρέπεται, εκτρέπεται, ανατρέπεται, ισορροπεί, ανακυκλώνεται, αλλά μεταβιβάζεται. Καί είναι σεβαστή. Δεν εκβιάζεται, δεν καθοδηγείται, δε χρειάζεται προστάτες, δε λογοκρίνεται. Είναι παρούσα, ρέει καί είναι αποδεκτή με όποιο φαινότυπο και αν παρουσιάζεται. Τότε και μόνο τότε είναι παράδοση. Αλλιώς είναι κατασκευάσμα, αποτέλεσμα τερατογένεσης.

Η Βυζαντινή Μουσική της τάσης **Σ. Καρά** και των μουσικών υποστηρικτών της, (στη γραφή και όχι στην ερμηνεία) επαναφέρει ορισμένα παλαιά σημαδόφωνα, τα οποία ως «**πνεύματα**» της μουσικής μας, πρέπει να τα ακούσει κανείς και να έχει χάρισμα φωνητικό για να τα αποδώσει. Δεν αναλύονται, δεν αποδίδονται με ποσοτικο-χρονικούς χαρακτήρες. Οι όποιες τέτοιες απόπειρες είναι «**χοντροκοπιές**». Η έρευνα τους είναι σεβαστή. Η τέχνη τους όμως αποτελεί διακόρευση της παράδοσης, είναι «**κατασκευάσμα**», «**εφεύρημα**», «**έτερον είδος**». Δεν είναι η ακουστική παράδοση της Ανατολικής Ορθοδόξου Εκκλησίας. Τέλεια.

Αφού, λοιπόν, δεν είναι παράδοση, τί είναι;

Φαίνεται πως ο **Σ. Καράς** στην προσπάθεια του να δώσει ένα ενιαίο σύστημα καταγραφής των παραδοσιακών τραγουδιών και της εκκλησιαστικής μουσικής ταυτόχρονα, περιέπεσε σε μέγα σφάλμα και επιστημονική αμηχανία. Η βυζαντινολαγνεία, το πολυδαίδαλο της σκέψης του όπως φαίνεται εκ του αποτελέσματος αφίστανται της ισόρροπης ελληνικής σκέψης του μέτρου και της αρμονίας, πλησιάζοντας στην τέχνη των αραβουργημάτων. Έτσι αντί να επαναφέρει τις «**θυγατέρες μουσικές**» της Ανατολικής Μεσογείου, στη «**μάννα**», στη μήτρα ελληνική μουσική των εθνικών, σκιάζει τη μάννα, αναδεικνύοντας τις τουρκοαραβοπερσικές κλίμακες, αγνοώντας ότι εμείς έχουμε γραφή, γένη, σταθερές κλίμακες, φθορές καί χρώες, σύμβολα μουσικά ώστε να συνονοούμεθα. Με ένα ούτι στο χέρι δεν λύνονται τα θέματα των κλιμάκων της Β.Μ. Γι' αυτό εκ του αποτελέσματος διαπιστώνουμε στρέβλωση των σταθερών αξόνων της πατροπαράδοτης εκκλησιαστικής μουσικής. Δε μιλάμε για διαφορετικό ύφος, μιλάμε για διαφορετικό είδος μουσικής. Εδώ κρίνεται ο κρίνων, ο οποίος αυθαιρέτησε πάνω σε θησαυρό πού δεν του ανήκε

Η αυθαιρεσία έχει δύο σκέλη :

A. Σαλαμοποίησε τις κλίμακες, ώστε να ερμηνεύσει τους «δρόμους» των τραγουδιών, αγνοώντας την οκταημία του Αγίου Ιωάννου του Δαμασκηνού, τους ήχους και τα γένη.

Παραδείγματα:

1. Οί ήχοι της Β.Μ. είναι άνω των 40!
2. Καταγράφει κλίμακες περίεργες 70,5-71 μορίων που δεν κλείνουν αντιφωνία.
3. Ονομάζει κλίμακες με δομή τετραχόρδων 12-12-6 «σκληρό διάτονο» και «εναρμόνιες» ονομάζει κλίμακες με τετράχορδα 12-14-4!
4. Στο χρωματικό γένος έχει τετράχορδα με διαστήματα 7,5-16-6,5 μορίων και μάλιστα με βάσεις διαφορετικές ($\overset{\nu}{\curvearrowright}$ $\overset{\pi}{\curvearrowright}$ $\overset{\epsilon}{\curvearrowright}$ Εσω Β') και ίδια δομή κλιμάκων. Πώς ορίζει τα 16 μόρια του μαλακού χρωματικού γένους και τα 7,5-6,5, από ακουστική παράδοση ή από επιστημονική έρευνα;
5. Ορίζει κλίμακες με βάση τον ΚΕ (Α' ήχος από ΚΕ Δίφωνος Χρωματικός) και σύνθεση ανόμοιων διφωνιών, ενός τετραχόρδου και ενός προσθέτου διαστήματος

χ' z
 $\grave{\eta}$ η

5,5 μορίων με

χ χ'
 $\grave{\eta}$ $\grave{\eta}$

72 μόρια, συν 5,5 μόρια.

χ χ'
 $\grave{\eta}$ $\grave{\eta}$

Αυτά είναι εκτός ορίων ανθρώπινης φωνής. Πως καθόρισε ήχο;

6. Ονομάζει τον Δ' ειρμολογικό, «πλάγιο του Β' Διατονικό». Το περίεργο είναι ότι δέχεται διάστημα 8-12-10 (σωστά) και μαρτυρίες των φθόγγων διατονικές (σωστά). Ποιό στοιχείο δικαιολογεί τον πλάγιο του Β' ;

7. Αναφέρει κλίμακα «πλάγιου του Β' και Νενανώ εναρμόνια» με διαστήματα 3,25-23,5-3,25 I 12 I 3,25-23,5-3,25 I 3,25-23,5 3,25 I . Πως μέτρησε το 3,25 και το 23,5 ; Ποιό διάστημα είναι εναρμόνιο ;

8. Τον πολυέλεο του **Γρηγορίου Προτοψάλτου** με μαρτυρία

$\overset{\Gamma}{\eta}$ $\overset{\Omega}{\Gamma\alpha}$

τον μετατρέπει σε

$\overset{\Gamma}{\eta}$ $\overset{\Omega}{\eta}$ $\overset{\Gamma\alpha}{\circ}$

Ενώ έτσι που περιγράφει τον τετράγωνο Βαρύ διατονικό είναι αδύνατο να ψαλλή η

Δοξολογία του **Ιακώβου Πρωτοψάλτου**.

9. Οι ήχοι ουσιαστικά δεν ανήκουν σε γένη αφού όλοι τους έχουν μαλακό ή σκληρό χρώμα σε όλα τα γένη. Κάθε χρησιμοποίηση φθοράς εισάγει σε νέα κλίμακα ή τετραπεντάχορδα. Τα σημεία αλλοίωσης δημιουργούν συνημμένους ή διεξευγμένους ακροβατισμούς και άλλα πολλά περιέργα και πρωτάκουστα, στα οποία ο **κ. Κατσιφής** αναφέρεται διεξοδικά

10. Β. Επανέφερε στην επιφάνεια καταργημένα σημαδόφωνα.

Παρακλητική, οξεία, τρομικό, θες και απόθες, λύγισμα, πίασμα κ.ά.

Την επαναφορά αυτή την αντιμετωπίζουμε θεωρητικά και πρακτικά. Ως προς το θεωρητικό- ιστορικό μέρος, δεν αποτελεί ανακάλυψη πως αυτά και πολλά άλλα σημαδόφωνα υπήρχαν, ήταν και είναι γνωστά. Δεν προσετέθη τίποτα στην έρευνα. Μουσικολογικά δηλ. παραβιάστηκαν ανοικτές θύρες. Ως προς το πρακτικό μέρος, την τέχνη του «ψάλλειν» και «ερμηνεύειν» τα ανήκουστα «πνεύματα» της βυζαντινής σημειογραφίας, δημιουργεί πρόβλημα και διαπράττει μέγα σφάλμα. Όσο πειστικός μπορεί να είναι ένας αρχαιολάτρης γλωσσολόγος, ο οποίος ερμηνεύει στον προφορικό λόγο τα μακρά και βραχεία φωνήεντα (τα οποία γνωρίζουμε ποια είναι) την περισπωμένη, οξεία, βαρεία, ψιλή δασεία (τα οποία γνωρίζουμε ποια είναι) άλλο τόσο είναι πειστικός και ο **Σ. Καράς**, όταν ερμηνεύει ψαλτικά το τρομικό ή το πίασμα, (τα οποία γνωρίζουμε ποια είναι) αλλά ουδέποτε ακούσαμε, ουδέποτε διδάχτηκε άρα πώς τα ερμηνεύει ; Δια τούτο, οι γνωρίζοντες θεωρητικά τα πνεύματα, ας μην επιείρονται ότι τα ερμηνεύουν κιόλας ψαλτικώς. Το «ψάλλειν» είναι δώρο θεού σε εκλεκτούς που τελειοποιείται με τη γνώση και καλλιέργεια, ενώ το «σκέπτεσθαι», «ερευνάν», «παιδεύεσθαι» είναι απλόχερα δοσμένα από το θεό σε κάθε φυσιολογικό άνθρωπο-δημιούργημά Του, δώρα τα οποία ο καθένας αξιοποιεί κατά την παραβολή των ταλάντων.

Και ένα τελευταία θέμα, που έντονα έχει προκύψει στις μέρες μας και το οποίο πρέπει να σχολιαστεί.

1814. Η ορισμένη από το **Οικουμενικό Πατριαρχείο** τριμελής επιτροπή, με συγκεκριμένη αποστολή να απλουστεύσει τη σημειογραφία της Βυζαντινής Μουσικής (όχι τη Βυζαντινή Μουσική) παρουσιάζει το έργο της. Αναρωτιέμαι. Ποια κείμενα επέλεξαν να μεταγράψουν πρώτα-πρώτα στη νέα παρασημαντική; Κάθε σόφρων (και ήταν σόφρωνες όπως δείχνουν τα μουσικά και λόγια κείμενα τους) θα μετέγραφε αρχικά τα απαραίτητα μουσικά κείμενα των ακολουθιών, Εσπερινός, Όρθρος, Λειτουργία, «ενιαύσιαι ακολουθίαι», για καθαρά πρακτικούς λόγους. Κατόπιν θα ανέτρεχε στα κλασσικά και εν χρήσει αριστουργήματα, στα άριστα δημιουργήματα των προηγούμενων μελοποιών, όπως τους τα παρέδωσαν οι κολοσσοί δάσκαλοι τους **Πέτρος ο Πελοποννήσιος, Ιάκωβος Πρωτοψάλτης, Πέτρος ο Βυζάντιος, Γεώργιος ο Κρης**. Αποτέλεσμα αυτής της μεταγραφής ήταν το **Μαθηματάριο, η Παπαδική, το Καλλοφωνάριο, το Οικηματάριο, το Κρατηματάριο, τα Άπαντα Πέτρου του Πελοποννησίου και Πέτρου Μπερεκέτη** κ.ά. Όσο μετέγραφαν, εξανλούσαν τα άριστα και έφθαναν σε υποδεέστερες μελοποιήσεις, τις οποίες βεβαιοτάτα ήταν αδύνατο να μεταγράψουν όλες, λόγω του τεραστίου όγκου. Έτσι απέμεινε ό,τι δεν ήταν σε χρήση. Όσα δεν είχαν καταξιοθεί από το χριστεπώνυμο πλήρωμα. Τα μη κλασσικά μαθήματα. Αυτά τα μαθήματα ανακαλύπτουν σήμερα οι μουσικολόγοι μας, καταχωνιασμένα

σε μονές ή βιβλιοθήκες και πολύ καλά κάνουν. Είναι άριστο υλικό για να διαπιστώσουμε την πορεία της μουσικής μας. Όμως δεν πρέπει να εντυπωσιαζόμαστε απ' αυτές τις «ανακαλύψεις». Ας αναλογιστούμε ότι τα μουσικά αυτά κείμενα έμειναν στην άκρη γιατί δεν θεωρήθηκαν αξιόλογα. Ο **Νηλέας Καμαράδος** έδωσε προίκα στην κόρη του ένα μαπούλο χειρόγραφο δικά του. Τίποτα δεν έμεινε όμως απ' αυτά, εκτός από το «**Δύναμις**», που κι αυτό ήταν του **Πέτρου του Εφεσίου**. Ας μη συμπεριφερόμαστε, λοιπόν, σαν τις αμόρφωτες παραπλανημένες χωριατοπούλες, που ανταλλάσσουν τα βαριά χρυσοϋφαντα πατρογονικά τους ρούχα, με τα πολύχρωμα και λαμπερά βιομηχανικά προϊόντα. Έχουν κι αυτά τη θέση τους στη ζωή μας όμως την αξία την έχουν τα πρώτα. Και ένας ψάλτης που σέβεται τον εαυτό του, το έργο του, το λαό και το θεό, δεν προλαβαίνει στη ζωή του να μελετήσει και να μάθει τα κλασσικά αριστουργήματα, της θείας τέχνης του **Δαμασκηνού**.

Η μουσική που μας παρέδωσε η **Πατριαρχική Επιτροπή του 1814**, όπως αυτή συμπληρώθηκε μετά **70** έτη, είναι «**ικανή και αναγκαία**» να καταγράψει ό,τι ακουστικά αντιλαμβάνεται ο άνθρωπος ως μουσικό μέλος. Και έχει ελληνικότητα στη φιλοσοφία της, στο μέτρο, στην ορολογία της. Είναι απέριτη και εγγίζει την τελειότητα. Η κατάργηση παλαιών σημαδοφώνων έγινε «**άπαξ**» και ήταν αποτέλεσμα μακροχρόνιας διαδικασίας. Το πόρισμα της **Πατριαρχικής Επιτροπής του 1814** δεν απηχούσε προσωπικές απόψεις και δοξασίες που με τον ένα ή άλλο τρόπο διοχετεύτηκαν συστηματικά και αυθαίρετα, δουλεύοντας στο υπογάστριο του μουσικού κορμού της Εκκλησίας, άλλα ήταν αποτέλεσμα φανερών διαδικασιών, που έτυχαν της αποδοχής του τότε ιεροψαλτικού κόσμου, (πλην τριών εξαιρέσεων) και της εγκρίσεως του **Οικουμενικού Θρόνου**.

Μουσικά συστήματα, όπως του **Γεωργίου Λεσβίου**, το οποίο σημειωτέον έτυχε της εγκρίσεως του **Ιωάννη Καποδίστρια** και προωθήθηκε από το κράτος ως το μοναδικό σύστημα μουσικής εκπαίδευσης στην **Εγκύκλια Παιδεία**, έσβησαν γιατί δεν έτυχαν της εγκρίσεως της Εκκλησίας.

Αυτή τη στιγμή το μουσικό οικοδόμημα της Ελλαδικής Εκκλησίας τρίζει. Οι απόψεις οι οποίες εκφράζονται ένθεν και ένθεν είναι αληθείς ή αληθοφανείς. Οι ψάλτες που υποστηρίζουμε την Παράδοση της μουσικής μας κι όχι την «**ανακάλυψη**» της Παράδοσης, είμαστε η συντριπτική πλειοψηφία. Ο **Βασίλης Κατσιφής** είναι πρωτοπόρος και το κάνει αυτό πράξη δημοσιεύοντας το παρόν πόνημα. Το θέμα δεν είναι ιεροψαλτικό, είναι εκκλησιαστικό. Και με την αλλαγή του ημερολογίου το θέμα επιστημονικά είναι λυμένο και δεν αμφισβητείται. Δυστυχώς όμως παραμένει ως εκκλησιαστικό πρόβλημα διότι δεν αντιμετωπίστηκε έγκαιρα.

Τελικά «**Βυζαντινή Μουσική είναι ό,τι σου πη ο ψάλτης πως είναι. Αυτό παραμένει αληθές, αδιάσειστον. Άρα, κεντρικός ήρωας και μοναδικός φορέας, ερμηνευτής και κύριος ή δήμιος της Εθνικής μας μουσικής είναι ο ψάλτης**». Δασκάλους της Βυζαντινής Μουσικής είχαμε πάντοτε άπειρους και έχουμε και τώρα πάρα πολλούς.

Δασκάλους της **Ψαλτικής Τέχνης** δεν έχουμε. «**Αυτό όμως απεδείχθη αλυσιτελής**».

Γι' αυτό απευθύνουμε έκκληση στη Διοίκηση της Εκκλησίας να πάρει σύντομα θέση, ανταποκρινόμενη θετικά στην ιστορική της ευθύνη, έναντι της ορθής «**δόξας**» και της Ορθοδοξίας.

Γεώργιος Επαμ. Χατζηχρόνογλου